

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Qiymət statistikasını şöbəsi

**İDXAL VƏ İXRAC OLUNAN MALLARIN QİYMƏT İNDEKSLƏRİNƏ
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

15.04.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	6
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	6
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	7
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	8
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	9
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	9
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	9
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	10
11.	Yekun.....	10

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Sorğunun qısa təsviri

Qiymət statistikasının şöbəsi son istehlak üçün satılan mal və xidmətlərin, sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətlərinin, malların idxal və ixrac qiymətlərinin, kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərinin, tikinti işlərinin qiymətlərinin, nəqliyyat, poçt, telekommunikasiya tariflərinin müşahidəsini aparır.

Mövcud qiymətlərin müşahidəsini aparmaq üçün hər bir sahə üzrə qiymət indeksləri hesablanır. Hesablanan qiymət indekslərindən biri ölkənin xarici ticarət sektorunun fəaliyyətini xarakterizə edən idxal və ixrac olunan əmtəələrin qiymət indeksləridir. İdxal olunan əmtəələrin qiymət indeksi ölkənin ehtiyaclarını ödəmək üçün dünya ölkələrindən gətirilən əmtəələrin qiymətlərinin, ixrac edilən əmtəələrin qiymət indeksi isə ölkədə istehsal olunan və digər ölkələrə göndərilən əmtəələrin qiymətlərinin dəyişməsinə əks etdirir. Beləliklə, bu indekslər idxal və ixrac olunan malların qiymətləri haqqında məlumat əldə etməyə və onların qiymətlərinin dəyişməsinə izləməyə imkan verir. Bir ölkənin rezidentləri ilə digər ölkələrin rezidentləri arasındakı əmtəə mübadiləsinin qiymətlərinə əsaslanan bu iki indeks ölkənin xarici ticarət dövriyyəsinin vəziyyətinin öyrənilməsində istifadə olunur. Bundan əlavə neft və neft məhsulları daxil olmadan ixrac olunan malların qiymət indeksləri ayrıca da hesablanır ki, bu da Azərbaycanda xüsusilə əhəmiyyətli olan qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə bağlı müəyyən məlumatlar əldə etməyə şərait yaradır.

Ümumiyyətlə, idxal və ixrac edilən əmtəələrin qiymət indeksləri milli gəlirin, milli hesablar sisteminin və tədiyyə balansının əsas aqreqatlarının təyin edilməsində mühüm rol oynayır.

Müşahidə vahidləri

İdxal və ixrac olunan əmtəələrin qiymət indekslərinin hesablanması üçün əsas məlumat mənbəyi Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsindən daxil olan idxal (ixrac) edilən əmtəələrin qiymətləri haqqında məlumatlardır.

Əhatə

İdxal (ixrac) olunan əmtəələrin qiymətlərinin dinamikasının müşahidəsi əmtəə qruplarına daxil olan təmsilçi əmtəələrin qeydə alınması ilə həyata keçirilir. Təmsilçi əmtəələr seçilərkən əmtəə qrupunun satış həcmində bu əmtəələrin dəyərinin xüsusi çəkisinin 50%-dən az olmaması nəzərə alınır.

Təmsilçi əmtəələrin seçilməsi zamanı representativliyi təmin etmək üçün əmtəələrin aşağıdakı xüsusiyyətlərə malik olmalarına diqqət yetirilir:

- müqayisəli qiymət məlumatlarının mövcud olması;
- uzun müddət ərzində keyfiyyətini dəyişməyərək xarici ticarət dövriyyəsinə daxil olması;
- müntəzəm idxal (ixrac) olunması;
- göndərildiyi ölkənin və ya təyinat yerinin dəyişməz qaldığı xarici ticarət dövriyyəsində iştirak etmələrinə.

Seçmənin aktuallığının qorunub saxlanması məqsədilə qiymət dinamikasının və qiymət indekslərinin hesablanması üçün yaradılan seçmə məcmusu ildən-ilə təzələnir və aktuallaşdırılır. Onlara olan təklifin aşağı düşməsi ilə əlaqədar olaraq bazarda əhəmiyyətini itirən əmtəələr seçmədən çıxarılır və onlar daha çox təmsil olunan əmtəələrlə əvəz olunur.

İdxal (ixrac) olunan əmtəələrin qiymətlərinin qeydiyyatı zamanı bu qiymətlərin tərkibinə idxal (ixrac) rüsumları və yerli vasitəçilərin (topdansatış və pərakəndəsətış) xərcləri daxil edilmir. Ümumiyyətlə, xarici ticarət dövriyyəsinə cəlb edilmiş malların satıcının anbarından alıcının anbarınadək daşınmasına sərf edilən xərclərin tərkibinin müxtəlif olması ilə yanaşı, istehsalçının müəyyən etdiyi qiymətin yarından çoxunu təşkil edir. Bu xərclərdən hansının məhsulun qiymətinə daxil edilməsi isə idxal və ixrac əməliyyatları aparan ölkələr arasında bağlanmış müqavilələrdə müəyyənləşdirilən ticarət şərtlərində göstərilir. Ölkədən ixrac edilən əmtəələrin qiymətlərində FOB (əmtəələrin istehsalı və gəmiyədək daşınması üzrə əlaqədar xərclərin və gəmiyə sərbəst yükləmə xərclərinin cəmi) şərtləri təyinedici rol oynayır.

İdxal olunan əmtəələrin qiymətində isə SİF (FOB qiymətlərindən əlavə, yüklərin sığorta dəyəri, habelə idxalçı ölkənin sərhəddinədək daşınması xərclərini əhatə edir) bazis qiymətləri əsas götürülür.

Əsas göstəricilər:

- İdxal olunan malların qiymət indeksləri;
- İxrac olunan malların qiymət indeksləri.

Əsas statistik məlumatlar:

- Cari ayın əvvəlki aya nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki rübə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki ilin müvafiq rübünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ilin müvafiq dövrünün əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin dekabr ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi.

Sorğu vərəqəsi

Qiymətlərin qeydiyyatı Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən fiziki və hüquqi şəxslərin tərtib etdikləri xarici ticarət əməliyyatlarının miqdar və dəyərinin həcmi göstərən Gömrük yük bəyannaməsi (GYB) əsasında aparılır və Qiymət statistikasına şöbəsinə elektron sənəd dövriyyəsi vasitəsilə göndərilir.

2. Aktualıq

İdxal və ixrac olunan əmtəələrin orta qiymət indekslərinin hesablanması beynəlxalq təcrübəyə, MDB Dövlətlərarası Statistika Komitəsinin tövsiyələri və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin Dövlət Gömrük Komitəsi ilə birgə hazırladığı metodologiya əsasında həyata keçirilir. İdxal (ixrac) olunan əmtəələrin qiymət indeksi dünya təcrübəsinə əsaslanaraq Laspeyers düsturu ilə hesablanır. Aktuallığın təmin edilməsi məqsədilə İdxal (ixrac) edilən malların qiymət indekslərinin tərtib edilməsi üçün seçilmiş əmtəələr ildən ilə təzələnir və

aktuallaşdırılır. Bazarda əhəmiyyətini itirən əmtəələr seçmədən çıxarılır və onlar daha çox təmsil olunan əmtəələrlə əvəz edilir. Müşahidə üçün seçilmiş hər bir əmtəə üzrə qiymət indeksləri hesablanır. Bütün səviyyələrdə çıxış cədvəlləri alınaraq istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsinə xidmət edir.

3. Dəqiqlik

Hesablamaların kifayət qədər dəqiqliyini təmin etmək məqsədilə xarici ticarətin qiymət dinamikasının müşahidəsi üçün seçilmiş əmtəələrin representativliyi təmin edilir, müşahidə olunan malların uyğunluğu (əgər əmtəə bazis dövründə müayinə olunubsa, onda həmin əmtəə cari dövrdə də müayinə obyektinə olmalıdır) nəzərə alınır, ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində Dövlət Gömrük Komitəsi ilə əməkdaşlıq edilir.

D6. İmputasiya səviyyəsi

Müəyyən növ malın seçimi zamanı, əsasən növbəti aylarda da, müntəzəm olaraq idxal (ixrac) olunan mallara üstünlük verilməlidir. Dövlət statistika müşahidəsi üçün seçilmiş mallara çox vaxt ilin əvvəlində seçilmiş mallar (məhsullar), kənd təsərrüfatı və digər mövsümi mallar istisna olmaqla, daimi olaraq idxal (ixrac) olunur.

Qeyri-mövsümi dövrdə belə mallara qiymətlərin hesablanması metodu tətbiq edilir ki, bu idxal (ixrac) olunmayan malların qiymətlərinin səviyyəsi il ərzində bazarda mövcud olan, həmin qrupdan oxşar malların qiymət dəyişməsi nəzərə alınmaqla hesablanır. Cari ay ərzində hər hansı mal müvəqqəti olaraq idxal və ya ixrac olunmazsa, imputasiya metodu tətbiq edilir və bu zaman idxal (ixrac) edilən eyni qrupdan olan oxşar məhsulun qiymət dəyişməsindən istifadə edilir. Əgər hesabat ayında eyni tip məhsul idxal və ya ixrac olunmamışdırsa, bu zaman məhsulun daxil olduğu qrup üzrə qiymət dəyişiklikləri tətbiq edilir.

4. Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən ilkin statistik məlumatlar hesabat ayının 25-i göndərilir. Əldə olunan ilkin məlumatlar dərhal təhlil

olunur və bu təhlil əsasında indeks hesablanır. Hesablamanın nəticəsinə əsasən ilk nəticələr hazırlanır. İlk məlumatların alınması ilə ilk nəticələrin (həmçinin son nəticələrin) hazır olma vaxtı arasında vaxt intervalı (laq) 7-8 gün arasında dəyişir.

5. Bərabər giriş və aydınlıq

İdxal və ixrac olunan malların qiymət indeksləri haqqında yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur. Belə ki, idxal (ixrac) olunan əmtəələrin qiymət indekslərinə dair illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə nəşr edilir və Komitənin veb-səhifəsində PDF formatında əks olunur. İllik məlumatlar Komitənin veb-səhifəsindəki statistik məlumat bazası bölməsində də yerləşdirilir. <http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az>.

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Nəşr olunan statistik məcmuələr	http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
3	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az
4	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	-
5	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
6	“Azərbaycanda qiymətlər”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
7	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
8	“Azərbaycan faktlarla”	-

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

İdxal (ixrac) olunan malların qiymət indeksləri haqqında məlumatlar kağız formasında Qiymət statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Azərbaycanda

qiymətlər” adlı illik statistik məcmuə vasitəsilə təqdim olunur. Məcmuə ümumi olaraq 150 nüsxə çap olunur ki, onlardan:

- 52 nüsxə müxtəlif nazirliklərə və digər dövlət orqanlarına, həmçinin yerli və xarici təşkilatlara, fiziki şəxslərə;
- 56 nüsxə rayon (şəhər) statistika idarələrinə;
- 10 nüsxə Maliyyə və təchizat şöbəsinə;
- 22 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanılır;
- 10 nüsxə xidməti istifadə üçün Qiymət statistikasına şöbəsində saxlanılır.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/-də qiymət statistikasına məhsulundan istifadəçilərin istifadə %-ləri daimi əks etdirilir.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

İdxal (ixrac) olunan əmtəələrin hesablanması bütün ölkələr üçün eyni olan ümumi nəzəriyyə, əsasən də qiymətlərin qeydiyyatı qaydaları, müşahidə obyektlərinin, malların seçimi və onların təsnifatı, indeksin hesablanması metodologiyasına (düsturlar, çəki elementləri) əsaslanır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

İdxal (ixrac) olunan malların qiymət indekslərinin nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. 2008-ci ildən etibarən idxal olunan malların dinamika sıralarında Azərbaycan Respublikasına idxal edilən əmtəələrin qiymət indeksləri, o cümlədən, MDB ölkələrindən idxal edilən malların qiymət indeksləri və digər ölkələrdən idxal edilən malların qiymət indeksləri, ixrac olunan malların dinamika sıralarında isə Azərbaycan Respublikasından ixrac edilən cəmi malların qiymət indeksləri, o cümlədən neft və neft məhsulları daxil olmadan ixrac edilən malların qiymət

indeksləri, MDB ölkələrinə ixrac edilən malların qiymət indeksləri və digər ölkələrə ixrac edilən malların qiymət indeksləri qrupu üzrə göstəricilər əks etdirilir.

Dinamika sıralarında aşağıdakı indekslər əks etdirilir:

- Aylıq indeks;
- Rüblük indeks;
- İllik indeks;
- İllik orta indeks.

7. Cıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə İdxal (ixrac) olunan əmtəələrin qiymət indeksinin hesablanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün bütün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktuallıq aspekti üzrə məlumatların yığılı, emalı və yayılması zamanı operativliyin təmin edilməsi, Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilməsi və mütəmadi olaraq məlumatların dürüslüyünün yoxlanılması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi ilə sıx əməkdaşlıq edilir.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə tərəfindən istifadəçilərlə hər il mütəmadi olaraq görüş keçirilir. Görüşdə istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə onlar tərəfindən verilən təkliflər mümkün qədər nəzərə alınır, tələbatın ödənilməsi istiqamətində növbəti illərdə şöbə öz işini qurur.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Rəsmi statistikanın keyfiyyətliliyini və ictimaiyyətin statistikaya inamını təmin etmək üçün bu sahədə proqramların həyata keçirilməsi üzrə işlərin təşkili və aparılması statistika məlumatlarının düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

“Rəsmi Statistika Haqqında” qanununun 16-cı maddəsinə əsasən rəsmi statistikanın aparılması üçün yığılan, işlənən və məlumatlar bazasına daxil edilən, birbaşa və ya dolayı yolla statistik vahidlərin tanınmasına və beləliklə də, ilkin məlumatların əldə edilməsinə imkan verən hüquqi və fiziki şəxslərin ilkin statistik məlumatları konfidensial sayılır və statistik sirdir. Bu baxımdan da şöbə ilkin məlumatların məxfiliyinin qorunmasını daim izləyir və bu sahədə lazımi tədbirlər görür.

11. Yekun

İdxal (ixrac) proseslər üzrə daha keyfiyyətli qurulması məqsədi ilə impyutasiya olunan məhsulların uçotunun dəqiq və mükəmməl aparılması məqsədi ilə gələcəkdə bu sahənin proqramlaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.